

Erfgoednummer: L21

Hakhoutbos Heezer Eng + Bosgebied ten westen van De Paltz

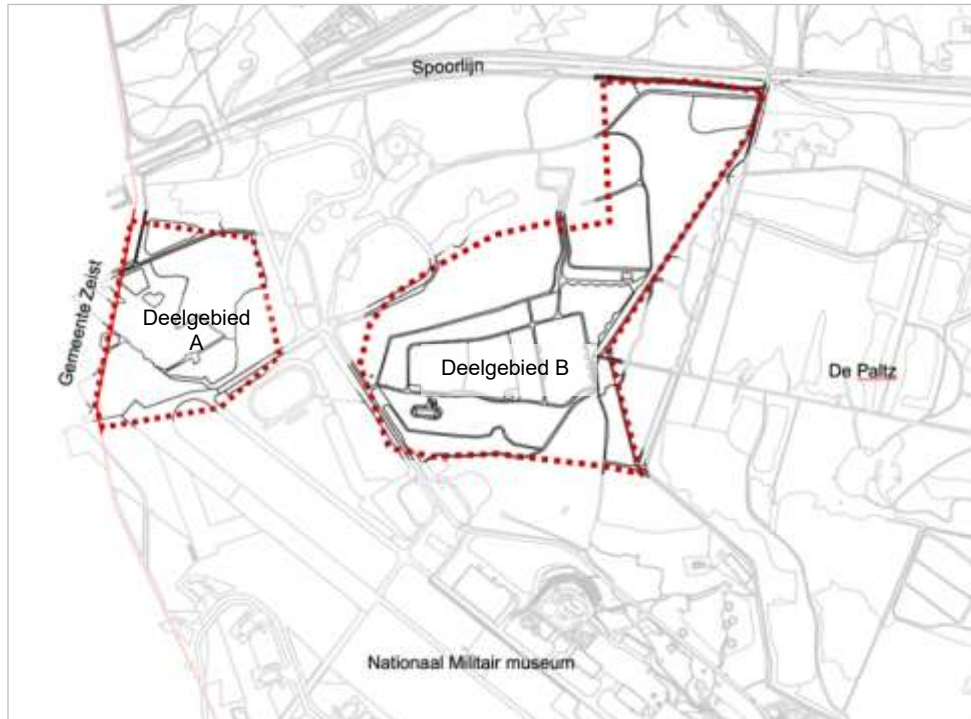
Landschapstype: Regelmatige Veldontginning

Feitelijke gegevens

Adres: Zie kaartbeeld

Waardering: Hoog

Datering: middeleeuwen

Begrenzing omschreven gebied

Stedenbouwkundig-landschappelijke ontwikkeling

Het gebiedje bestaat uit twee deelgebieden. Deelgebied A betreft de hakhoutbossen ten oosten van de Heezer Eng, die op het grondgebied van de huidige gemeente Zeist liggen. Deelgebied B is een voormalige agrarische enclave die nu deels onder de buitenplaats De Paltz ligt (beschermd dorpsgezicht) en deels ten westen van de buitenplaats De Paltz. Het deelgebied B beschrijft de laatstgenoemde delen.

Deelgebied A:

Dit gebied behoorde tot de Kleine of Heezer Eng, in tegenstelling tot de Grote Eng die ter plaatse van de huidige buitenplaats De Paltz lag. Het was een uit de middeleeuwen daterend stukje landbouwgrond, behorend bij het dorpje Hees. Dit dorpje bestond al in de 9de eeuw en lag aan de weg tussen Utrecht en Amersfoort. Als gevolg van het stuifzand in het gebied zou het dorpje nooit echt tot ontwikkeling komen en tegen de 17de eeuw is het dan ook al helemaal verdwenen. De naam blijft wel op de kaart staan, evenals de Eng zelf als een onbebouwd perceel grond dat wordt omzoomd door een houtwal. Dit gebied ligt tegenwoordig in Zeist. Het bosgebied ten oosten van de oude Eng behoorde ook tot de gronden van het dorpje Hees. Net als de Eng zelf blijft dit gebied gehandhaafd ondanks dat Hees zelf van de kaart verdwijnt. Aan het begin van de 19de eeuw wordt in dit gebied een parkaanleg gerealiseerd. Wie op dat moment de eigenaar is, is niet bekend. In de jaren 50 wordt het vervolgens opgenomen in het militaire complex van het vliegveld Soesterberg. De topografische kaarten geven dan een ongedefinieerd groen vlak weer. Het vliegveld zelf wordt daarop niet getoond.

Vermoedelijk verdwijnt in deze periode de parkaanleg, die zich in het hakhoutbos van Hees had ontwikkeld. Wanneer het gebied weer meer gedetailleerd op kaart wordt afgebeeld, tegen de jaren 70, is het bos verdwenen. Gedurende het laatste kwart van de 20ste eeuw keert het bos wel weer terug op deze plek. Hiermee is de inrichting van de gronden naast de Heezer Eng door de tijd heen weinig veranderd.

De topografische militaire kaart 1850 laat de twee Engen goed zien (topotijdreis.nl). De Grote Eng (rechts) ter plaatse van de huidige buitenplaats De Paltz bestaat uit verschillende akkers, die omringd worden door bos. De Kleine of Heezer Eng (links) bestaat uit een grotere akker met daaromheen een houtwal en vermoedelijk hakhoutbos.

De topografische kaart 1900 (topotijdreis.nl) toont de Grote Eng nog steeds intact. De Heezer Eng is daarentegen onderdeel van het heidelandschap dat in de omringende omgeving te vinden is. Wel is de boomstructuur rondom de Eng nog steeds intact.

De topografische kaart 1910 (topotijdreis.nl) laat de Grote Eng zien, die inmiddels onderdeel is geworden van de buitenplaats De Paltz (Pals). De Heezer Eng heeft ook een parkaanleg met slingerende paden gekregen. Door het bosje dat op Soests grondgebied ligt lopen strakke, rechte paden. Dit deel draagt ook de naam Heezer Eng.

In de jaren 50 heeft De Paltz zich inmiddels ontwikkeld tot een parklandschap. De Heezer Eng is dan bij het militaire vliegveld Soesterberg getrokken (topografische kaart 1950, topotijdreis.nl).

Begin 21ste eeuw ligt er op de plek van het voormalige hakhoutbos van de Heezer Eng een nieuw bosje op de gronden van het voormalige vliegveld Soesterberg. Ook de bossen die ten westen van de Grote Eng t.p.v. De Paltz lagen zijn opgenomen in het bosgebied van het voormalige vliegveld Soesterberg. De padenstructuur van de beide gebieden is deels van ouder datum en sluit deels aan bij de militaire functie. (topografische kaart 2008, topotijdreis.nl)

Deelgebied B

Deelgebied 2 is wat men aanduidde met de nederzettingsnaam Hoogh Hees, een ontgonnen gebiedje tussen de woeste gronden op de Heuvelrug. Het bestond uit circa 5 boerderijen rondom strakke rechthoekige akkers, die omzoomd waren met houtwallen. Aan de westzijde daarvan lag een bebost gebiedje dat vermoedelijk dienst deed als hakhoutbos. De boerderijen lagen aan de noordrand van het ontgonnen gebied aan de weg tussen Utrecht en Amersfoort. In de 19de eeuw was de nederzetting zo goed als verdwenen. Slechts één boerderij restte nog van de vijf. Op de militaire topografische kaart en de topografische kaarten staat de boerderij aangegeven als De Pals. De eerste aanzetten tot de buitenplaats dateren uit het tweede kwart van de 19de eeuw. In 1872 wordt de tuin met de slingerende panden aangelegd. Het bosgebied ten westen ervan blijft daarbij intact. Aan het einde van de 19de eeuw wordt aan de noordzijde van het bos een nieuwe boerderij gebouwd met de naam 'de Kleine Pals'. Het bos wordt daarbij ook steeds verder doorkruist door rechte paden.

De boerderij blijft tot aan het begin van de 20ste eeuw staan. Daarna verdwijnt deze weer van de kaart. In de jaren 50 loopt op deze plek een deel van de militaire infrastructuur over het terrein. Dit duidt erop dat het gebiedje niet langer bij De Paltz hoort, maar in gebruik is genomen door het vliegveld.

Defensie gebruikt het bos vervolgens voor de plaatsing van diverse defensiegebouwen, zoals opslag voor munitie. Het gebied is tot op de dag van vandaag als bos behouden.

Links - Het bos in deelgebied B bestaat overwegend uit berk en eiken.

Rechts – Er lopen slechts enkele slingerende, deels begroeide paden door het deelgebied B.

Een groot deel van de paden door deelgebied B is geasfalteerd en zijn vrij recht in de loop. Dit is het gevolg van het militaire gebruik van het gebied.

Ruimtelijke Karakteristieken

- Bosgebied met overwegend loofhout, zoals berk en eiken.
- Bosgebied C bevat naast loofbomen ook veel dennenbomen en open ruimten.
- Doorkruising door overwegend rechte padenstructuur, die herinneren aan de oude ontginning en het militaire gebruik.
- Aanwezigheid van militaire bebouwing, zoals opslagloodsen, in deelgebied B.

Boven – Deelgebied A is niet vrij toegankelijk. Het bestaat gedeeltelijk uit velden en gemengde bossen.

Onder - Op de velden staan solitaire loofbomen en daarachter zijn gemengde bossen met meer dennenbomen zichtbaar in deelgebied A.

Waardering

Het deelgebied heeft een hoge waardering als herinnering aan de twee Heezer Engen, zowel de grote als de kleine Eng. De gebieden waren beide onderdeel van de hakhoutbossen bij de kleine nederzettingen in het gebied. Om deze reden zijn beide gebieden zeldzaam als restanten van de betreffende Engen. Het huidige grondgebruik als onderdeel van een bos op voormalig militair terrein vertoont verwantschap bij de historische landschappelijke invulling van het gebied. Er kan daarmee dus ook gesproken worden van een zekere mate van gaafheid. Door de verandering van het omliggende landschap, van woeste gronden naar ontgonnen bosgebieden, is de herkenbaarheid van de beide gebieden met een eigen geschiedenis niet direct waarneembaar. Dit heeft vanwege de uniciteit van de gebieden minder invloed. Het grootste deel van de Grote Eng van Hoog Hees is opgenomen in de buitenplaats De Paltz, dat naast een rijksmonument ook een beschermd gemeentelijk dorpsgezicht betreft.

De gebieden zijn nu niet gewogen als onderdeel van het militaire erfgoed op en rondom de Soesterberg. Hiervoor wordt verwezen naar het rapport van BBA (2007), Cultuurhistorische inventarisatie Soesterberg.

Bronnen

- Blijdenstijn, R., Tastbare Tijd. Cultuurhistorische Atlas provincie Utrecht, Utrecht 2017
- Derks, G.J.M. en W.A. Heurneman, Soest in de zeventiende en achttiende eeuw, Soest 2010.
- Raap, Tussen Eem en Heuvelrug; een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Soest, deel 1 en 2, Weesp 2014.
- Topotijdreis.nl.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.